

К. О. НАСТЕЧКО

ВИКЛАДАННЯ АГРАРНИХ, ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИШАХ УКРАЇНИ

Розглядаються питання підвищення ролі та значення української науки, визначаються засадничі складові, які впливатимуть на утвердження поваги до юридичної науки та пропонуються перспективи її розвитку; досліджуються особливості викладання аграрних, земельних, екологічних юридичних дисциплін у вишах України.

Ключові слова: аграрне право, земельне право, екологічне право.

Рассматриваются вопросы повышения роли и значения украинской науки, определяются основополагающие составляющие, которые будут влиять на утверждение уважения к юридической науке и предлагаются перспективы её развития, исследуются особенности преподавания аграрных, земельных и экологических юридических дисциплин в вузах Украины.

Ключевые слова: аграрное право, земельное право, экологическое право.

Issues of increase of role and significance of Ukrainian science have been researched in the article, the main elements which will influence the affirmation the respect to law science have been defined and the perspectives of its development have been proposed, the peculiarities of teaching of agricultural, land and environmental law disciplines in universities of Ukraine have been researched.

Key words: agricultural law, land law, environmental law.

Наука аграрного, земельного та екологічного права України переживає перехідний етап, що є результатом здійснення аграрної та земельної реформи в Україні, впливу глобалізаційних процесів, євроінтеграції України до Європейського Співтовариства.

Орієнтирами та пріоритетами переходу на якісно новий рівень правового регулювання вищезазначених відносин є: наукові праці та статті вітчизняних вчених у галузі аграрного, земельного та екологічного права; дослідження наявних законопроектів у зазначеній сфері, розробка нових законопроектів, які дозволять підвищити якість та рівень регулювання земельних відносин в Україні; практика застосування норм аграрного та земельного права; наукові праці, статті, законодавство розвинених країн світу, зокрема країн Європейського Союзу у вищезазначених сферах; підвищення якості викладання аграрних, земельних та екологічних дисциплін у вишах України.

Викладання аграрних, земельних та екологічних дисциплін є важливою складовою грамотного виховання юристів в Україні. Наша країна історично є аграрною державою, в якій земля є її національним багатством, велика роль надається екології та захисту навколишнього природного середовища. Слід відмітити, що підвищення якості викладання вищевказаних дисциплін дозволить сформувати у юристів правовий світогляд, спрямований на створення у майбутньому якісних законів та інших нормативно-правових актів, які містимуть ефективний механізм регулювання.

Необхідно виховувати не лише кваліфікованого працівника, але й особистість. Професія викладача має набути більшої поваги в суспільстві, тому що викладачі в університетах – це перш за все високоосвічені люди, які займаються розумовою

працею, що передбачає наявність у них таких здатностей як аналітичне мислення, здатність до постійного навчання.

Науковець сьогодні має сформувати поняття в різних сферах знань, в тому числі й у юридичній сфері про те, яким має бути регулювання того чи іншого питання, ідеальний розвиток тієї чи іншої сфери діяльності. Практики, у свою чергу, мають максимально впровадити цей досвід, зважаючи на обставини життя та особливості практичного вирішення тих чи інших питань. Варто посилити робочі взаємовідносини між науковцями та практиками за допомогою взаємної участі, виступів із доповідями представників обох професій у різних заходах, таких як конференції, семінари тощо, а також за рахунок розробки на державне замовлення проектів нормативно-правових актів або рекомендацій до вищевказаних документів.

Слід відмітити, що питання правового регулювання аграрних, земельних та екологічних відносин землі є предметом дослідження таких вчених, як: Д.В. Бусуйок, О.Б. Кишко-Ерлі, Н.Д. Красіліч, П.Ф. Кулинич, Н.Р. Малишевої, В.І. Олещенко, О.А. Поліводського, В.І. Семчика, О.В. Черноус, О.Б. Федоровської, Ю.С. Шемшученка та ін.

Дослідження концепцій щодо формування особистості є дуже важливими для сучасного розвитку науки в Україні. Наприклад, Тейяр де Шарден, прагнучи створити синтетичну картину світу на засадах єдності науки та віри, спирається на моральну детермінацію прогресу. Філософія людини Тейяра виникає як спроба засобами надбань сучасної науки і філософії оновити християнську версію визначення й історичного призначення людини. На відміну від попередників, Тейяр включає еволюцію у систему морально-сміслових пріоритетів. Він пропонує сформувати новий погляд на людину. Остання починає сприйматися як співробітник природи. Творча діяльність людини стає фактором її еволюції.

Звернення до проблеми особистості набуває особливого значення в кризові для суспільства етапи розвитку. Саме ці періоди стимулюють до пошуку інструментів відродження гуманістичної складової суспільства в особистості та за допомогою особистості¹.

Вважаємо, що науковець повинен бути творцем науки. Він – особистість, яка має прагнути справедливості, мати бажання поєднувати науку та віру, спиратися на моральну детермінацію прогресу. Еволюція науки в повній мірі залежатиме від еволюції науковця. Якщо буде розвиватися наука, буде розвиватися і практика, і, обумовлюючи один одного, вони в сукупності призведуть до розвитку суспільства.

Методологія науки за В.І. Вернадським – це певна організованість, внутрішньо погоджена система способів, прийомів пізнання людиною дійсності. В основі науки та наукового світогляду, на думку вченого, знаходиться певний метод наукової праці. Науковий метод виявляється в конкретному відношенні вченого до предмету дослідження. Принципи наукового методу: чітка логіка фактів, їхня наукова констанція, що виражається в точності наукового знання, його відповідність дійсності, перевірка наукового положення шляхом його досліду або спостереження, визначення й усунення помилок, тобто можливих коливань у наукових положеннях.

Ідеалізація – абсолютно необхідний і закономірний шлях пізнання дійсності. Конкретизація – важлива властивість усіх справжніх наукових понять.

Пошук людством шляхів еволюційного переходу від індустріального до постіндустріального, інформаційного та соціально зорієнтованого суспільства,

покликаного вивести планетарну спільноту із соціального та екологічного глухого кута та гармонійно інтегрувати її з природним і соціальним середовищем, – це можливо саме за умови вироблення наукою певної інтеграційної моделі сталого розвитку, в обґрунтуванні якої стають у нагоді ноосферні ідеї Вернадського. Але для цього наука в своєму постнекласичному розвитку має змінити власні практико-прагматичні домінанти, не відмовляючись при цьому від притаманного їй генетичного зв'язку із технічною та практичною діяльністю людини. Амбівалентність наукових результатів і технологічного їх застосування потребує проведення соціальної, гуманітарної, екологічної експертизи науково-технічних проєктів, яка повинна керуватися цілями та цінностями науки².

На нашу думку, наука має стати соціально зорієнтованою. Сьогодні стираються кордони між країнами, глобальні виклики (глобальне потепління, викиди парникових газів тощо) об'єднують усіх людей в їхньому намаганні досягнути соціального компромісу. Наприклад, в Україні екологічна освіта стає все необхіднішою та в багатьох юридичних закладах країни створюються окремі кафедри вивчення екологічного права, навіть у технічних вузах, таких як Вінницький національний технічний університет та інших, що свідчить про подальше впровадження екологічно безпечних технологій у виробництво.

Вища школа як система, в якій відбувається становлення наукового світогляду, засвоєння загальнолюдської культури, покликана стати могутнім фактором духовного розвитку людства. Виконання цього можливе за допомогою: забезпечення свободи наукової думки, введення досягнень науки в широку практику та побут людини, популяризація наукового знання. В.І. Вернадський був переконаний, що з піднесенням значення науки в державі, неминучими стануть процеси демократизації всіх сфер державного устрою; поширення освіченості, створення «вселенської системи освіти». В.І. Вернадський мріяв про утворення нової форми людської спільноти – «організації народу, який навчається»; обґрунтування нових наукових підходів до організації освіти, зокрема провідної ролі університетів у реалізації стратегічних завдань освіти, в оптимізації її мережі, в максимальному використанні потенціалу вищої школи. Усе це дозволило виявити засадничі принципи функціонування вищої школи як компонента планетарної освітньої системи: принципи модернізації, гуманізації, інтернаціоналізації, загальної доступності, інтеграції, фундаменталізації, децентралізації, безперервності.

Варто підтримати пропозицію про скликання з'їзду представників вищих навчальних закладів для підготовки реорганізації вищої освіти та про створення професійних об'єднань³.

Україна історично є аграрною державою. Отже, вивчення аграрних, земельних та екологічних дисциплін є важливим у подальшому розвитку країни. Слід відзначити, що вивчення усіх правових дисциплін має відбуватися комплексно. Слід забезпечити рівномірне та збалансоване засвоєння всіх правових дисциплін під час викладання їх у вишах України.

Варто підтримати концепцію В.І. Вернадського про те, що сім'я є важливим фактором формування особистості за умови наукового підходу до організації сімейного виховання, збереження історії та передачі сімейних традицій, реалізації особистісно – орієнтованих гуманістичних виховних принципів.

На нашу думку, сільське господарство в Україні є сімейною справою. Отже, традиції обробітку землі передаються з покоління у покоління. Юристам під час написання законів слід врахувати ці традиції у нормативно-правових актах, а вчителям юридичних дисциплін варто надавати більшої уваги вивченню цих тра-

дицій з метою підвищення якості викладання предмету.

В.І. Вернадський поділяв думки видатного педагога К. Ушинського про те, що у вихованні все повинно базуватися на особистості вихователя, оскільки виховна сила випливає лише з живого джерела людської особистості та лише характером можна створити характер.

Розв'язувати складні проблеми навчання та виховання здатні, за В.І. Вернадським, талановиті педагоги, наділені «добрим бажанням і сильною волею»⁴.

Вважаємо, що власна праця та життя вчителя є найкращим прикладом для його вихованців.

Сучасний процес розвитку аграрного, земельного та екологічного права, так само, як і викладання вищевказаних дисциплін, має базуватися на інноваціях.

В.І. Семчик зазначає, що інновація (від лат. *innovatio* – поновлення, зміна) – це суспільна інтелектуальна творча діяльність людини, юридичних осіб і держави, спрямована на створення та впровадження науково-технічних розробок, нової техніки і технологій, нових форм організації виробництва, праці та управління, освоєння, оновлення та використання нових видів продукції, за умови правового забезпечення права володіння, користування і розпорядження результатами цієї праці⁵.

Ю.С. Шемшученко вважає, що сьогодні вже не тільки назріло, а й перезріло питання системного впорядкування юридичної освіти в Україні. А для цього потрібні загальнодержавна програма розвитку цієї освіти, нормативне закріплення вимог щодо ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів, чітке визначення державних посад, заміщуваних фахівцями з юридичної освіти, розробка та запровадження державного стандарту «Правознавство». «Проблеми розвитку юридичної освіти зараз взяв під свій контроль Президент України, і хотілося б сподіватися на найближчі позитивні зміни у цій справі»⁶.

Слід підкреслити значення екологізації всіх сфер суспільного життя. Саме екологізація викладання більшості навчальних дисциплін, в тому числі юридичних, стане позитивною перспективою розвитку науки в ХХІ ст.

М.В. Шульга відмічає, що активізація еколого-правового навчання студентів юридичних вишів передбачає запровадження в навчальний процес навчальних програм з еколого-правових дисциплін («Екологічне право України», «Земельне право України» та ін.), а також різноманітних спецкурсів. Всі вони мають базуватися на принципах міждисциплінарності, комплексності, універсальності, цільової підготовки студентів-юристів. Введення навчальної дисципліни «Правове регулювання екологічної безпеки» має на меті системне вивчення сучасних еколого-правових явищ та новацій цих процесів з урахуванням новітніх світоглядних і юридичних тенденцій⁷.

Г.І. Балук вважає, що мета еколого-правової освіти – навчити студента «менеджменту еколого-правових знань», навичкам самостійного пошуку, відбору й опанування інформацією. Зазначена мета потребує нових підходів до її реалізації і ставить на порядок денний цілий ряд питань, зокрема: який обсяг масиву екологічного, земельного, аграрного законодавства (а це доволі розвинута система законодавства) повинен засвоїти студент, щоб стати високопрофесійним спеціалістом; яким має бути співвідношення теоретичних положень і практичних навичок в процесі навчання; як зміцнити зв'язок навчального процесу з організацією виробничої та переддипломної практики студентів; як підвищити зацікавленість студентів щодо вивчення еколого-правових дисциплін тощо⁸.

Вважаємо, що знання про екологію пов'язані із творчим сприйняттям світу, бажанням змінити його на краще.

Завдання вчителя під час викладання аграрних, земельних та екологічних юридичних дисциплін полягає у вихованні у студентів дбайливого ставлення до своєї Батьківщини, землі, яка є основним багатством українського народу.

Підбиваючи підсумки слід відмітити, що науковець повинен бути творцем науки, особистістю, яка має прагнути справедливості, мати бажання поєднати науку та віру, спиратися на моральну детермінацію прогресу. Еволюція науки повною мірою залежатиме від еволюції науковця.

Наука має стати соціально зорієнтованою. Сьогодні стираються кордони між країнами, глобальні виклики (глобальне потепління, викиди парникових газів тощо) об'єднують усіх людей в їхньому намаганні досягнути соціального компромісу. В Україні екологічна освіта стає все необхіднішою і в багатьох юридичних закладах країни створюються окремі кафедри вивчення екологічного права, що свідчить про подальше впровадження екологічно безпечних технологій у виробництво.

Наша держава історично є аграрною державою. Отже, вивчення аграрних, земельних та екологічних дисциплін є важливим у подальшому розвитку країни. Слід відмітити, що народ має бути загальноосвіченим і вивчення усіх правових дисциплін має відбуватися комплексно. Необхідно забезпечити рівномірне та збалансоване вивчення усіх правових дисциплін під час викладання їх у вищих Україні.

Сільське господарство в Україні є сімейною справою. Отже, традиції обробітку землі передаються з покоління у покоління. Юристам під час написання законів слід врахувати ці традиції у нормативно-правових актах, а вчителям юридичних дисциплін варто надавати більшої уваги вивченню цих традицій під час викладання предмета.

Власна праця та життя вчителя є найкращим прикладом для його вихованців. Сучасний процес розвитку аграрного, земельного та екологічного права, так само, як і викладання вищевказаних дисциплін, має ґрунтуватися на інноваціях.

Завдання вчителя під час викладання аграрних, земельних та екологічних юридичних дисциплін полягає у вихованні у студентів дбайливого ставлення до своєї Батьківщини, землі, яка є основним багатством українського народу.

Екологізація викладання більшості навчальних дисциплін, в тому числі юридичних, стане позитивною перспективою розвитку науки в XXI ст. Знання про екологію пов'язані із творчим сприйняттям світу, бажанням змінити його на краще.

1. *Дуйкін В.Р.* Людина та людська історія в філософії П.Тейяра де Шардена: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Дніпропетровськ., 2004 – С. 11-17. 2. *Андрєєв О.О.* Логіка і методологія науки в творчості В.І. Вернадського: Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. – К., 2007. – С. 5-12. 3. *Машикіна С.В.* Педагогічна діяльність В.І. Вернадського у вищих закладах освіти (кінець XIX – початок XX століття): Автореф. дис. ... канд. педаг. наук. – Х., 2001. – С. 8-12. 4. *Леценко А.В.* Проблеми виховання і освіти у творчій спадщині В.І. Вернадського: Автореф. дис. ... канд. педагог. наук. – К., 2001 – С. 9-11. 5. *Семчик В.І.* Стан та перспективи розвитку інноваційної діяльності в аграрній сфері та аграрного інноваційного законодавства України // Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України: Монографія / Кол. авторів; За ред. В.І. Семчика. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2010. – С. 9-197. 6. *Шем-*

шученко Ю.С. Вибране. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2005. – С. 59. **7.** *Шульга М.В.* Еколого-правова складова професійної підготовки працівників // Республіканська науково-практична конференція «Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін» (25-26 листопада 2010 року) / За аг. ред. А.П. Гетьмана. – Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. 2010. – С. 29-30. **8.** *Балюк Г.І.* Засади еколого-правової освіти на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка // Республіканська науково-практична конференція «Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін» (25–26 листопада 2010 р.) / За аг. ред. А.П. Гетьмана. – Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. 2010. – С. 5-6.